

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1200

מסכת יבמות ע"ו-פ"ב ♦ אבות א', ג' - א', ט'

בס"ד, כ"א אייר תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ הרקע למחלוקת שהתחדשה על דין עמונית ומואבית
- ♦ דרשות התורה נמסרו לסנהדרין
- ♦ חציצה בטבילה - למה וכמה

♦ קטנים ועוברים שהתגיירו

- ♦ תוקף גירור של עובר
- ♦ בריחה ממחנות השמדה כשאחרים יענשו בכך
- ♦ שאלת השתדלן ראובן

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

שיחה עם פלוני

"נתחיל מן המגבעת..."

כך פותח הסופר הרב דוד זריצקי ז"ל, שהלך לעולמו לפני כמה עשורים, את סיפורו "שיחה עם פלוני", בו הוא מתאר בעט אומן מפגש אקראי עם לומד "דף היומי". לפניכם קטעים נבחרים. זריצקי במיטבו. נתחיל מן המגבעת.

היא היתה מוצג היסטורי כמעט. הסרט המעטר אותה מסביב הילך בזיגזגים, שהתפתלו בין כתמי הזיעה הלבנים לבין בהרות הדהיה של שנים, וצדה הימני פלבל כלפי חור גמלוני. אבל היא יושבה על ראשו כמתוכנן, היינו, בחינת כיסוי ראש. והיא אמנם כסתה את ראשו, ומותר היה לו לעיין בספר ולברך ברכה. אולם בשעה זו שעמדתי לידו, לא החזיק ספר בידיו, ולא בירך ברכה, מפני שזה עתה הגיע מ"סיבוב". הוא הצטדד תוך כדי נסיעה ב"רוורס", ונכנס למקומו המיועד, ירד מן המושב המרופט, והתיישב תחת הברזנט של האופנוע המגודל שלו. האופנוע דמה להפליא למגבעת, כשתי טיפות מים, בהבדל אחד. ה"לב" של האופנוע פעל כהלכה. - כי... כי... - חייך הזקנקן שכבר הספיק להלבין כמעט כולו - גם אני, כפי שהנך רואה אותי, כולי פקעת של ריפוט, אבל "הלב" פועל, ב"ה, כהלכה, כך אני מניח. הוא הסתכל בי בעיניו היהודיות, עיניים מרוחות ביגון, שתוכנן - החיוך היהודי, והיגון אינו אלא מן

דף עז/א כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי

הרקע למחלוקת שהתחדשה על דין עמונית ומואבית

הגמרא מתארת את המבוכה הרבה ששררה סביב היתרו של דוד המלך להנשא בקהל ישראל. דוד הוא צאצא של רות המואבית, והתורה אוסרת לקהל ישראל להנשא לעמונים ומואבים שהתגיירו, "עד עולם".

ויכוח עז ניטש בין אבנר ודואג, אם יש לדרוש מן הפסוק "לא יבוא עמוני... מואבי" - עמוני בלבד לא יבוא אך עמונית תבוא בקהל, וכך גם מואבית, ומשכך, רות היתה מותרת לבוא בקהל, וממילא גם דוד שמצאצאיה היה. כמעט הוכרע כי אף עמונית ומואבית פסולה, אך בסופו של דבר בא עמשא ואמר: "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית". בזאת תם הויכוח.

דיון בשאלה שהוכרעה זה מכבר: השאלה המתבקשת היא, הן דיון הלכתי זה התעורר בעת נישואי בועז ורות המואבית. כשהוצע לגואל, קרובה של רות, לשאתה, סירב הלה, "פן אשחית את נחלתי" (רות ו/ד) - ילדיו יהיו אסורים לבוא בקהל, ואילו בועז הכריע כי מותר לשאתה, לפי שהאיסור הוא על זכרים בלבד, ופסק זה אף פורסם ברבים (ראה כתובות ז/ב). משום מה, שנים אחר כך, נפתח הדיון מחדש ובמפתיע נחתם בהכרעה בדברים שנמסרו מבית מדרשו של שמואל.

מדוע נחלקו בשאלה שכבר הוכרעה, ואם נחלקו מה הועילה הכרעתו של שמואל על פני הכרעתו של בועז?

הגרי"ז מבריסק עומד על כך ומבאר, כי תורה שבעל פה, הדינים שאינם מפורשים בתורה שבכתב, מורכבת משני חלקים. רבות מההלכות שלא נתפרשו בתורה, נמסרו בעל פה למשה בסיני, באופן מפורש וברור. ישנן הלכות אחרות, רבות גם הן, שגם למשה לא נתפרשו לפרטיהן, ואותן יש לדעת ולדרוש לאור כללי דרשות התורה שניתנו למשה רבינו בסיני.

דרשות התורה נמסרו לסנהדרין: דרשות מפסוקי התורה, באמצעותן למדים פרטים שלא הובהרו בתורה ולא הובהרו למשה, נמסרו לסנהדרין שבכל דור, בית הדין הגדול שבלשכת הגזית [בזמן שהיתה "סמיכה" איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה], לפסוק ולהורות על סמך דרכי לימוד

זעילוי נשמת

מרת **לאה עמאר** ע"ה

בת רחל ע"ה

נלב"ע כ"ו באייר תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ד **אברהם ברנשטיין** ז"ל

ב"ר אביגדור הכהן ז"ל

נלב"ע כ' באייר תשס"ה

תנצב"ה

זעילוי נשמת

מרת **תמר איטה ברלינר** ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לזעילוי נשמת

הרב **בן ציון פיגלסון** ז"ל ב"ר משה הלוי ז"ל

נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה ריבין תורה לעדרים בישיבת ת"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ילדיו שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

אלה, ולא עוד, אלא שאפילו הורה בית דין הלכה בהתבסס על דרשות אלה, יכול בית דין בדורות הבאים, לחלוק ולפרוך את דרשתם ולהורות להיפך (עיי' רמב"ם הלכות ממרים פרק ב' הלכה א'). אולם, ברור מאליו, כי ההלכות והדינים שנמסרו בעל פה למשה - "הלכה למשה מסיני", אינם נתונים לויכוח ואין בית דין יכול לקבוע כי אינו מקבלם. חלק זה שבתורה שבעל פה אי אפשר לחלוק עליו, וכל סברות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו.

מתחילה סברו כי שאלת עמוני ועמונית או עמוני ולא עמונית תלוייה בדרכי לימוד התורה, על ידי דרשותיה. בועז פסק להתיר לאור הדרשה "עמוני ולא עמונית". לימים טען דואג כי בידו דחייה לדרשה זו ויש לאסור עמונית ומואבית. הויכוח הסתיים כאשר עמשה הביא קבלה מבית דינו של שמואל הרמתי. הראשונים (רמב"ם איסורי ביאה פרק י"ב הלכה י"ח וסמ"ג לאוין קי"ג) פירשו את הדבר, כי נמסרה כאן "הלכה למשה מסיני", שאין עליה עוררים ואינה ברת ויכוח. לזו אף דואג חייב היה להסכים, שכן אף אם אכן אי אפשר לדרוש "עמוני ולא עמונית" לא ניתן לחלוק על גוף ההלכה שנמסרה בעל פה למשה מסיני.

ביאור זה מסביר פסוק במגילת רות הקשה להבנה. כנזכר, הגואל סירב לשאת את רות, "פן אשחית את נחלתי". מדוע הגואל לא נמנע מפני שלדעתו הדבר אסור, אסור לשאת מואבית! מה זה שטען כי כל המנעותו מלשאתה היא מפני שילדיו לא יבואו בקהל?

נראה, אומר הגר"ז מבריסק, שאף הגואל סבר כבועז, שיש לדרוש "עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית", וגם הוא הסכים כי מותר לשאת את רות לאשה ללא פקפוק. ברם, מאחר ובזמנו לא היתה ידועה ההלכה למשה בסיני בעניין, וכל ההיתר נסמך על לימוד מהתורה, חשש הגואל, כי במהלך הדורות יקום בית דין אחר ויאסור את המואביות, וממילא זרעו יאסר לבוא בקהל, אף שהוא עצמו נשא את רות בהיתר. לכן חשש הגואל על זרעו ולא עליו גופו, שכן כרגע פסק ההלכה מתיר מואביות ואין כל איסור בנישואין אלו (חי' מן ר"ז הלוי על התורה, רות).

דף עח/א

חציצה בטבילה - למה וכמה

הכל יודעים כי על הטובל במקוה טהרה לדאוג לכך, שבין המים לבין גופו לא יחצוץ מאומה. מאומה אמרנו. ובכן, מן התורה, כדי שחציצה הנמצאת על גוף האדם תמנע מטבילתו לטהרו, יש לוודא כי התקיימו שני התנאים הבאים, המכונים בקצרה "רובו ומקפיד": א. החציצה תתפרס על רוב גופו של הטובל. ב. הטובל אינו חפץ בקיומה של החציצה. חכמים הוסיפו ותקנו, כי די בכך שאחד התנאים מתקיים כדי לפסול את הטבילה. כלומר, חציצה גדולה חוצצת גם אם הטובל אינו מקפיד בה, וחציצה שמקפיד בה חוצצת גם אם היא קטנה, כמבואר בסוגייתנו.

מדוע באמת חציצה שאדם אינו מקפיד בה, אינה נחשבת חציצה, כלום אינה חוצצת בין המים לבין בשרו של הטובל? הראשונים מבארים (עיי' רש"י שבת נז/א ד"ה הא נמי, סוכה ו/ב), כי החציצה בטלה לגבי הגוף והיא נחשבת כחלק ממנו. עד כדי כך, שאם הוא טבל והותיר את החציצה מחוץ למים, לא עלתה לו טבילה...

לכשנוכחנו לדעת כי טבילה עם חציצה מועילה, על כרחנו עלינו להסיק, כי מהותה של טבילה אינה שכל הגוף יגע במים, אלא טבילה היינו, שכל הגוף יהיה במים, ואף על פי כן, אם יש חציצה על רוב גופו והוא מקפיד עליה, פסלה התורה את הטבילה (קובץ שיעורים בבא קמא אות צ"ב, ועיי' קובץ הערות בסוף הספר הוספות עמוד 434).

ומכאן לקושיה מחודדת עתיקה, ולתירוץ מחודד עוד יותר מבית מדרשו של הגר"ח מבריסק זצ"ל.

טמא שטבל בעוד חציצה על רוב גופו, אך לא הקפיד עליה - הרי הוא טהור מן התורה וטמא מדרבנן.

האמנם יתכן במציאות שאינו מקפיד על חציצה זו? הן כל טבילתו אינה לשם טהרה, וודאי מקפיד הוא בחציצה זו כי היא מונעתו מטהרה דרבנן. לכאורה, לא יתכן, איפוא, לומר כי אינו מקפיד על חציצה זו ונמצא כי גם מן התורה לא הועילה לו טבילתו... [אכן, אין הדבר פשוט כי הקפדה מסוג זה נחשבת הקפדה, אך יש ראשונים שמדבריהם מוכח, כי גם הקפדה צדדית הקפדה היא].

בשם הגר"ח מבריסק נמסר, כי אדם זה טהור מן התורה!

הא כיצד?

השפה ולחוץ, ואמר: - כך אני, רחמיא, מרופט, דהוי, מכוסה זיעה ואבק, אבל כשמגיע הזמן אני מטרטט כדבעי, מביא פרנסה לאשתי וחמשת ילדי, נודב ב"שטיבל" לא פחות מה"חנות" ויקים, מביא "קידוש" ושותה לחיים לא יותר ולא פחות.

- וגם לומד?

הוא גירד את אזנו שאינה מפסיקה להתקלף מחום הקיץ הזה עד לחום הקיץ הבא. - בודאי, איזה יהודי הרואה את עולמו לא כאן אלא קצת הלאה, אינו לומד? השאלה מה אני לומד, זוהי שאלה גדולה מאד, אלא שלא כדאי לדבר על כך.

- עד כדי כך?

איני יודע אם אדון שכמותך, שהעט צועדת לפניו וקוראת: ככה יעשה לאיש העט, יבין אדם פשוט כמוני. אבל עכשיו כאשר חזרתי מסיבוב והרווחתי עשרים ושתים לירות בדיוק, ואני מחכה לקליינט נוסף, אני מרגיש את עצמי שוה בשוה איתך, ואיני מוכן לעשות חליפין אפילו לפי שיטת ר"ת. כי... כ... עכשיו אתה מחיך בודאי על חשבונני, על שאני משתמש בלשון שאינה הולמת את האופנוע שלי?

- הולמת, אומר אני לך, הולמת.

- לא הכרתי את בעל ה"דף היומי", אומרים שאדם גדול היה גם אלמלא הדף היומי. אבל בשבילי, כלומר בשביל אנשים מסוגי, סתם פלוני מן הרחוב, שאפילו האופנוע אינו מתחשב בי, ומשאיר אותי לעתים באמצע רחוב הרצל ואינו רוצה להמשיך, בשביל אנשים כמוני, שהמסתכלים בי יש ביניהם שאינם רוצים להסתמך עלי להוביל סחורה יקרה, שמה אנגוב או שמה אטופין את הסחורה ולא אחזור, עבור אנשים כמוני, היה כדאי להיוולד רק לאחר אותו יום שהכריזו על לימוד הדף היומי, לפני כן, איני יודע... לא, איני יודע אם היה כדאי להיוולד. ידועה לך המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, שתי שנים נמחצה היו שני אבות העולם הללו חולקים זה עם זה, עד שנמנו וגמרו כי מוטב לו לאדם שלא נברא ועכשיו וכו'. כי... לפני הדף היומי, היה אדם כמוני מצטט חז"ל מסוג זה? האם אדם כמוני היה יודע על שיטת ר"ת בעניני חליפין? אף על פי שאיננו לומדים תוספות בשיעור שלנו בדף היומי, אבל כשלומדים מחזור אחד, ואחר כך שני, ונכנסים לשלישי, מתחשק כבר להציץ לתוספות, תחילה בחדרה, כאילו אתה מבקש להתגנב לרשות שאינה שלך, או לארמון המיועד רק לאנשי ה"דם הכחול". אבל אחר כך, אתה פותח את הגמרא ומשוטט בה, אמנם לא במהירות כפי שעושה בני, אבל בכל זאת, איני מתיביש אפילו להפוך את הדפים ולהציץ למהרש"א. תחילה התביישתי בפני עצמי, אמרתי לעצמי: נחמן - טיפש, מה אתה נכנס לרשות שאינה שלך? כלך לך להציץ בשלשת הגלגלים של האופנוע, אבל במחזור השלישי שוב איני מתיביש יותר. חם לך, הא? בעלי האופנועים האחרים נכנסים לבית קפה, אבל אני? וכי מה אעשה שם? מוטב להמצא בסביבה שלי, הבנת? אמה על אמה של האופנוע זוהי הסביבה שלי. אני נכנס תחת הברזנט, כפי שאתה רואה אותי, יש לי גמרא קטנטונת, וברוך שמו יתברך, שהעינים שלי עדיין בסדר ואני מעיין, עד שבא לקוח.

- ומה אומרים הלקוחות?

- רבים מהם אינם מרגישים כלל שאני מחזיק גמרא, או שאינם יודעים כי זוהי גמרא. אחרים חושבים שאני מעיין רק כדי לעשות רושם של יהודי אדוק, ואחרים כבר מכירים אותי. הנה לפעמים, אתה יודע, יש לקוח שמתבייש להתיישב על המושב האחורי, והוא אומר לי: סע נחמן ואני אבוא אחרריך מידי, אקח טקסי. אני אומר לו: וכי מה איכפת לך אם בדרך נוכל לשוחח על דא ועל הא? אולי נשוחח על מה שנלמד היום בבית המדרש?

- וכן לא פעם, כמעט וקבלתי רפורטים, כאשר הנוסע במושב האחורי מנפנף בידיו, ואני מסב את ראשי אחורה כדי להסביר לו שאינו צודק ואנו מתווכחים תוך כדי נסיעה, והצפירות רצות אחרינו וכבר פעם... אבל אין זה שייך...

- אני התחלתי במחזור החמישי, אם איני טועה, תחילה הססתי, כלומר, איני מתיביש לומר שסרבתי להצטרף ללומדי הדף היומי. - אולי תכנס תחת הברזנט שלי, לא כל כך חם, חבל על בריאותך, אתה אדם עדין... - כן, כן, תוכל לשבת, קח את הבד

מקפיד על חלק קטן מחציצה גדולה: ובכן, הבה נברר, מה דינו של מי שיש חציצה על רוב גופו, אך הוא מקפיד רק על חלק קטן ממנה? הסברה נותנת כי לפי דיני התורה הוא טהור, שכן, רק הקפדה על חציצה ברוב הגוף מונעת את הטבילה, וזה אינו מקפיד על חציצה שברוב הגוף, כי אם על חלק ממנה.

נתבונן נא עתה בנידונינו. הלה טבל במקוה כשחציצה על רוב גופו. הוא מקפיד על החציצה, מפני שמחמתה לא יטהר מדרבנן. אמת. אך הוא אינו מקפיד על כולה, אלא רק על חלק ממנה, אותו חלק שבעטיו היא על 'רוב' גופו... שכן, גם לפי תקנת חכמים, חציצה שאינה על רוב הגוף ואין מקפידים עליה - אינה מונעת את הטבילה. נמצא שהוא מקפיד רק על חלק מן החציצה, ושוב הוא טהור מדין תורה ורק מדרבנן לא עלתה לו טבילה... (קובץ הערות, שם).

דף עח/א נכרית מעוברת שנתגיירה

קטנים ועוברים שהתגיירו

חילוק מרהיב המפריד בין הדבקים, נמסר בשם הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל.

תוקף גיורו של עובר: זה עתה סיימנו לעסוק בגמרא בדנה של נכרית מעוברת שהתגיירה. הגמרא מבירה כי גיורה של האם מועיל גם לבנה העובר. ברם, היא אינה מפרשת מה תוקף יש לגיורו של העובר.

גיור נכרים קטנים: סוגייה נוספת בהלכות גרות קיימת במסכת כתובות (יא/א), ושם מבואר כי גרותם של קטנים המתגיירים עם הוריהם - תקפה, אולם, גם במקרה זה לא פורש בגמרא מה תוקף גרותם.

עובר - גר מן התורה, קטן - מדרבנן: בעלי התוספות (כתובות שם, וראה תוספות בסנהדרין סח/ב החולקים) מבהירים, כי העובר הוא גר מן התורה, ואילו ילדים נכרים שגויירו עם הוריהם, הרי הם גרים מדרבנן בלבד, עד הגיעם לגיל מצוות, או-אז הם נשאלים אם ברצונם להיות יהודים.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (כתובות שם) התקשה ביותר בהבנת דברי בעלי התוספות.

קטן אינו מתגייר כי אין בו דעת: מה טעם גרותו של נכרי קטן חלה מדרבנן בלבד? לפי שבקטן אין דעת להחליט אם ברצונו להתגייר. כל שנותר הוא שיחליטו עבורו. מאחר שההתגיירות היא זכות עבור הקטן, לכאורה ניתן היה להחליט עבורו כי הוא מתגייר, שהרי פעולת זכות ניתן לעשות עבור אדם אחר בלא ידיעתו, לאור הכלל הידוע "זכין לאדם שלא בפניו". ברם, הזכייה עבור הזולת היא מדין שליחות, כביכול הזוכה ממנה את המזכה לשליח, והרי קטן אינו יכול למנות שליח.

אין, איפוא, דרך לגייר קטן מדאורייתא, וגירות קטנים אינה חלה אלא מדרבנן.

לעובר יש דעת? מעתה, מקשה הגרע"א, במה שפר חלקו של העובר מזה של הקטן? תוך שהוא תולה את שאלתו במחלוקת המפורסמת אם "עובר ירך אמו". הניחא, אם "עובר ירך אמו", והוא נחשב חלק ממנה, מובן כי בהתגיירה הוא גוייר עמה, כשם שכל אבריה התגיירו. ברם, לדעה הנוקטת כי "עובר לאו ירך אמו", העובר אינו נחשב חלק מן האם אלא הוא ישות בפני עצמה, כיצד זה מועילה גרותה עבור הקטן?

רבי יוסף שלמה ביאר את הדברים באופן הבא.

גוף אחד או שני גופים: שני הצדדים למחלוקת, אם "עובר ירך אמו" או לאו, מתייחסים לגוף העובר בלבד. צד אחד נוקט כי העובר נחשב כירך האם, חלק ממנה, אינו ישות נפרדת, והצד האחר נוקט כי שני גופים לפנינו, ולכל גוף ישות משלו. העובר אינו מאוגד ואינו חוסה תחת ישותה של האם.

שני גופים עם דעה אחת: אולם, גם הסובר כי "עובר לאו ירך אמו", ושתי ישויות נפרדות הם, אינו טוען כי העובר הוא בר-דעת, ישות עם דעת משל עצמה, אלא לפנינו שני גופים, המוגדרים כשתי ישויות... עם דעת אחת - של האם. אין, איפוא, עילה לכך שגרות העובר לא תחול מן התורה (ועיין קהילות יעקב כתובות סימן י"ג).

דף עט/א אלא שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון

בריחה ממחנות השמדה כשאחרים יענשו בכך

בימי צר ומצוק, בתקופות שונות בחיי עמנו, עת צרו האוייבים על חיי היהודים, נלכדו רבים בשאלה חמורה בדיני נפשות. אפשרות מילוט שנפתחה בפניהם, טמנה בחובה מוות ליהודים אחרים. בשנות השואה, למשל, היו מקומות שבהם ידעו הבורחים, כי הצוררים ימ"ש ימיתו אחרים בעקבות בריחתם, כנקמה, הרתעה ועונש.

המותר לאדם לברוח ולהציל את נפשו בידעו כי בכך הוא מסכן את חיי הזולת?

הזה, לפני שנים רבות היתה זו שמירה, עכשיו היא מכלה את ימייה האחרונים בשימוש תלמיד חכם כמוני כ... כי... אבל לא זו בלבד - - - כן, מה אמרת? - **אתה** לומד כל יום, זה המחזור השלישי?

- **בדאי**, איני רוצה להתפאר, וכי מה תעזור לי ההתפארות? אבל במשך כל השנים הללו החסרתי רק ארבע עשרה פעם. יום אחד מחמת החתונה של בני, יום אחר מחמת החתונה של בתי, שמונה ימים בגלל ניתוח במעי העיוור, רק שמונה ימים בלבד... אתה מבין? ואחר כך רשום אצלי, כן רשמתי בדיוק מתי החסרתי... - **כאשר** באו אלי אותם שני יהודים להסביר לי שגם עלי להשתתף בלימוד הדף היומי, הושבתי את שני המכובדים ליד השולחן שלי. אמרתי להם: וכי מה ריווח יהיה לכם ממני? עוד ראש נמומם ליד השולחן, ובושת פנים ליהודי?

אמרו לי - אף על פי כן. ועוד הוסיפו: תשעה צדיקי עולם אינם מהוים מנין לתפילה, ואילו עשרה יחידים פשוטים הם מנין כדבעי למיחוי.

אמרתי להם: במה דברים אמורים, בתפילה, אבל כאן ללמוד אני צריך, והרי... - הנסיון - אמרו לי - הוא אבי כל הפלאות, תנסה ותראה.

התיישבתי ביום הראשון ליד השולחן, ישבו עוד כעשרים איש, מקצתם הכרתי, אנשים כמוני, ומקצתם לא הכרתי, היינו: אנשים שלא מן השורה שלי, אלא כמה וכמה ספסלים קרוב יותר למזרח. אמרתי אני בלבי: הנה לאן נקלעת. אבל התביישתי לחזור הביתה, הן מפני אשתי והן מחמת שאז כבר למד הבן שלי בישיבה והבת שלי בסמינר, חשבתי על העתיד, אתה מבין?...

הבנתי קטעי מילים, מאלה שנקלטו באזני מ"עין יעקב" ומן המדרש או מספר חסיד, אבל כשמגיד השיעור הפלג ל"עולמות עליונים" נענתי בראשי, והתביישתי, חזרתי הביתה ואמרתי לאשתי:

- **תראי**, אולי בשביל השידוך זה טוב, אבל בשבילי זה עינוי, וכי מה כי אשב שם? הלא אינני מבין, ואינני נח, ואחר כך אני עייף ובבוקר קשה לי לקום להשכמה. מוטב שאוותר, בשבילי מספיק עין יעקב ומדרש. כשהתחתנת עמי ידעת שאיני מן השי"סיניקים.

אשה פשוטה אשתי אבל נבונה, היא הסתכלה בי דקה דקותיים הסתכלות של פליאה והפטירה - כלומר די: מן הסתכלות אפשר ללמוד הרבה, הנה יש נהגים שאינם מכירים את המנוע, אבל למדו היכן יש ללחוץ, היכן לפתוח או לסתום, והם מתיישרים וזה נוסע, ולמה לא בגמרא? כך שאלה אותי, ואני לא מצאתי לה תשובה...

את מאיר-אבא אתה מכיר, לא? אין דבר, אבל הוא היה הראשון שפנה אלי ואמר בתוגה: לא הבנתי מאומה ואני מתיביש לשאול, אבל בכל זאת, האם אתה מבין מה שנאמר - - -

- **לא**, אמרתי, איני מבין אבל אולי ביחד - - -

ידיה של אשתי רעדו כאשר הגישה לנו את התה, כשישבנו כפופים על גבי הגמרא והאצבעות המבוהלות "הלכו" על פני השורות השחורות, האימתינות, הלכו והלכו ופתאום נתחורר לי משהו גם לו נתחורר משהו. אמרנו איש לדעהו: בוא ונשאל את מגיד השיעור.

מגיד השיעור, אברך בגילו של בני, חיך חיך חוצפני, טפח לי על שכמי ואמר: אם למדת בשני ימים כך, מוטב שתקח לך רב אחר, כי בעוד שבוע לא תרצה ללמוד עמי.

וכך זה התחיל, לאט לאט, היה קשה לי לצעוד בין השורות, כפי שקשה לצעוד בתוך זרם שוטף. קשה היה לי לקלוט עמוד שלם, לא כל שכן דף שלם ובו מחלוקות ובו הלכות. ועל דף זה יש תלי תלים של סברות, של חידושים של גדולי עולם, ואני נחמן בעל האפונעו בתוכם, וכי אין זו חרפה בשבילי להסתובב בין אלה?

לא, איך עייף, אמרתי לעצמי, כאשר כל אברי "ירדו" על השולחן, וראשי כמעט הסתחרר מרוב השורות שקפצו עלי פתאום. קשה מאד היה לי להתגבר על העייפות, על הבושה שאינני מבין, על הבושה לשאול את הדברים הפשוטים ביותר. אבל החזקתי מעמד, אולי היה בכך משום אנוכיות, אתה יודע, מחמת השידוכים שעמדו על הסף, אבל בכל זאת... **יום** אחד, זאת אומרת ערב אחד, אני יושב ושומע את השיעור ופתאום נדמה לי כי משהו לא כשורה בדברים ששמעתי, והלא פעם שמעתי... ואולי אני

שאלות מסוג זה נידונו בפוסקים לא פעם, ואחד המקרים הרגישים הופנה להכרעתו של רבי יוסף בן דוד אבן לב, אשר בין היתר כיהן כראש הישיבה בישיבתה של דונה גרציה מנדס, לפני כחמש מאות שנים.

שאלת השתדלן ראובן: כה שאלו שתדלן יהודי בשם ראובן, שהיה מקורב ל"שרים וליועצי המלכות". במחוז מגוריו של ראובן נהגו השלטונות ללכוד "לקצת יהודים עשירים", והיו משעבדים אותם לעבודת המלך. לראובן הזדמנה אפשרות להציל את אחד האומללים מידי כולאיו, "אבל ירא לנפשו, שאם יציל לשמעון יקחו ללוי תחתיו". מה עליו לעשות?

שאלה בדיני נפשות: המהר"י בן לב מבהיר (שו"ת, ח"ב סימן מ'), כי שאלה זו עוסקת בדיני נפשות, שהרי כבר אמרו חז"ל, כי ישראל כיון שנפל לידי גויים, שוב אין מרחמים עליו. לדעתו, ההכרעה לשאלה מסוג זה טמונה בסוגייתנו.

בתקופת מלכותו פגע שאול המלך בגבעונים, אף על פי שבעת כניסת בני ישראל לארץ ישראל, היושע בן נון כרת עמם ברית והבטיחם כי לא יאונה להם כל רע. אותה עת מתו מבני ישראל ככפרה על חטא הפגיעה בגבעונים. דוד המלך העבירם לפני ארון הברית, ומי אשר היה צריך למות כדי לכפר על החטא - מת. הנביא (שמואל ב' כ"א/ז) מספר, כי על מפិבושת, בן יהונתן, בן שאול, חמל דוד ולא העבירו לפני הארון.

על כך תמהה גמרתנו, "וכי משוא פנים יש בדבר?" כיצד לא נהג עמו בשווה ולא העבירו לפני הארון ככל העם? הגמרא משיבה "אלא שהעבירו וקלטו, וביקש עליו רחמים ופלטו", היינו: דוד העבירו לפני הארון, וזה קלטו למיתה, אך דוד ביקש עליו רחמים ופלטו הארון ממיתה. עדיין תמהה הגמרא: "ואכתי משוא פנים יש בדבר?", כלומר, במקומו יקלוט הארון יהודי אחר למיתה! מתרצת הגמרא: "אלא שביקש עליו רחמים שלא יקלטנו הארון" - העבירו לפניו, אך התפלל עבורו, כי יגזר דינו לחיים.

אין להחליף יהודי ביהודי: מכאן הסיק מהר"י בן לב, כי אם כבר נתפס יהודי למלכות וברור שבהמלטו יתפס יהודי אחר תחתיו - "אין להשתדל להצילו", כשם שאם היה מפבושת נקלט למיתה לפני הארון, לא היה רשאי דוד להצילו. אך אם יצאה גזרה ללכוד כמות יהודים לעבודת המלך, מותר להציל אנשים מעונש זה שלא ילכדו, אף על פי שבוודאי ילכדו השלטונות יהודים אחרים, כפי שדוד התפלל על מפבושת שלא יתפס, שלא יגזר דינו למיתה.

הוא מוסיף בתשובתו, אותה כתב על ערש דוי, כעדותו בתוכה, כי אף האמור שאין להציל את מי שנתפס אם יתפסו אחרים תחתיו, היינו רק אם ברור וודאי שכך יארע. אך אם קיים ספק ויתכן שלא יתפסו אחרים תחתיו - "אין ספק מוציא מידי ודאי", ויש להציל את מי שנמצא בוודאי בסכנת חיים.

יש לציין, כי מסקנתו של המהר"י בן לב מסוגייתנו, היא לפי פירושו של רש"י, שכך פירשה ברם, הערוך לנר מביא פירוש אחר לגמרא, ולפיו אין להסיק ממנה דבר. לדבריו, שאלת הגמרא "וכי משוא פנים יש בדבר" אינה מופנית לדוד המלך, אלא לקב"ה, מדוע נשא פנים לתפילת דוד לאחר שכבר נגזר דינו של מפבושת.

טועה, רציתי לרוץ ולחפש, היכן לחפש? כיצד עוזבים את השולחן באמצע השיעור? מישהו אמר לי בתוך המוח פנימה: שתוק, נחמן, אתה מבזה עצמך בפני כולם ואילו קול שני לחש לי: לא הביישן למד, שאל, מה יאמרו עליך, ששאלת לא לענין? אז מה יש? וכי הנך רב העיר או מגיד השיעור? שאל נחמן, שאלו **השאלה** פרצה ממני, ואמר אני לך, פשוט התפרצה, אנוס הייתי לשאול, ואמרתי אז, אני זוכר זאת כמו היום: רבי, אמרתי: כולם נשתתקו, וכשלימים זוגות עינים הופנו אלי, ואני אמרתי בקול רוטט קימעה: - **רבי**, נדמה לי כי למדנו פעם על חצר המשתמרת בצורה אחרת, האם יש כאן מחלוקת בין הסוגיות? **מגיד** השיעור, האברך הזה, הסתכל עלי ארוכות, ואמר: צודק רבי נחמן (רבי נחמן, רבותי, רבי נחמן!) קושיא היא זו, אלא - וכאן פנה אלי, היכן מצאת, רבי נחמן, את הקושיא?

התבלבלתי, וכי היכן אפשר למצוא קושיא אם לא במוח? ולי אין זמן לעיין בספרים במשך כל היום, ורק בעת שאני יושב תחת הברזנט או על המושב ונוסע או מחכה לקליינט, אני חושב על מה שלמדתי, וזו... - אבל מי אומר שזוהי קושיא? אמרתי כשאני מסמיך כולי...

ה"פני יהושע" שואל זאת - ממשיך לחייך האברך הזה, ואני שמח, ממשיך האברך, שמצאת את הקושיא מעצמך, אני פשוט שמח עד שאין לי מלים על שהגעת עד כאן.

כשחזרתי הביתה סיפרתי זאת לאשתי, והיא הפטירה ללאחר יד - כדרכה: אמרתי לך על הנהג, הנה לחצת על הכפתור המתאים וזה הלך! **לא**, אינני אומר שאני כבר "בבית", עדיין חסר אני מרחב מחיה, אבל להפתעתי, כאשר בני בא לפעמים הביתה ומוצא אותי ער, אני מבקש ממנו: - **זאג** עפעס איבער! (חזור על משהו מתלמודך בפני).

הוא, כולו אומר התפעלות, אומר לי משהו. אני מבין שהוא בוחר את הקל ביותר, את המובן ביותר. אבל לפני שבע או עשר שנים זה היה בשבילי משא כבד, משא שהיה לוחץ עלי וקובר אותי תחתיו, והנה עכשיו אני מבין את הקושיא, את התירוץ, ואני אומר לבני:

- **אתה** יודע מה? למה לנו לדבר בעל פה, ניטול ספר ונחזה. אנו מביאים גמרא ומתיישבים, אתה שומע, אני נחמן בעל האופנוע המרופט, שראיתי כיצד הסתכלת בקפלוש (מגבעת) שלי ומניוית ירדו אצלך פלאים, אבל אין דבר, כך זה קורה תמיד אצל מאן דהוא מלקוחותי. אני נחמן, היהודי הפשוט, וישב עם בני, הלומד באחת הישיבות הגדולות, ושנינו יחד ראש ליד ראש, עוברים שוב על גמרא, ואני מתעמק, פשוטו כמשמעו, מתעמק בגמרא, נזכר כיצד למדנו אותה, נזכר כי אני זוכר את הגמרא, ואפילו קושיות התוספות על הקונטרס, ואף אני פעם הקשיתי קושיא של מה בכך אבל הקשיתי בפני כולם ואף אחד לא צחק. ובני אומר לי:

- **הנה** אבא שלי, אתה רואה, כיצד אפשר לבאר את הגמרא הזו, ובפשטות שאפשר לרקוד אחר כך ריקוד של מצוה.
- **כן** אדוני, ודאי שאני פנוי, הרי אתה רואה שאני משוחח, לאן אדוני? כמובן - - -

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת
הרב בנימין דוד בלוטנר ז"ל
ב"ר יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע כ"ו באייר תשס"ה
תנצב"ה
הנוצח ע"י זוגתו החשובה מרת **קיילה** תחי'
ובניו וכנדיי שיחיו

עולים על רכבת הלימוד

מטורפים לאלפי הלומדים קטני גמרא. משנה והלכה מדי יום ביומו. בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההודעת לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות חוכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם
קבע עיתים ללימוד > בעשוי *3029